

D. Právo na soudní ochranu

Z jiného pohledu je možno soudnictví považovat z hlediska jeho výkonu za zajištění soudní ochrany. Právo na soudní ochranu je základním právem fyzických i právnických osob, které je zakotveno v mezinárodních dokumentech i v právním pořádku ČR. Jak jsme již uvedli, jde o právo každého obrátit se s požadavkem na poskytnutí ochrany svého práva na soud (Čl. 6 odst. 1 Úmluvy) při zabezpečení práva na spravedlivý proces (fair trial) – Čl. 38 Listiny. Neboli jak bývá také uváděno, jde o subjektivní (veřejné) právo na ochranu uplatněné vůči státu (Čl. 90 Ústavy, Čl. 36 Listiny), který má povinnost realizaci ochrany zajistit. Je proto podle Čl. 90 Ústavy hlavním úkolem soudů (vedle rozhodování o vině a trestu) zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu (subjektivním, ale i objektivním) právům. Hlavní úkoly obecných soudů při soudní ochraně jsou rozvedeny v § 2 ZSS.

Mezinárodní dokumenty a v souladu s nimi i náš právní řád zabezpečuje u zákonem zřízených nezávislých soudů spravedlivé a veřejné projednání a rozhodnutí věci v přiměřené době na základě zásady rovnosti účastníků.

Realizace práva na spravedlivý proces souvisí s akceptací ČR nadnárodních právních zásad. Právo na spravedlivý proces vyjadřuje jistou vlastnost civilního soudní řízení, jakou je nezávislé rozhodování s právem účastníků (stran) vyjadřovat se ke všem úkonům v průběhu řízení. Právo na spravedlivý proces rovněž souvisí s hospodárností řízení, neboť řízení má proběhnout v přiměřené době a bez zbytečných průtahů (Čl. 38 odst. 2 Listiny). Řadu porušení tohoto práva řeší Ústavní soud. Právo na spravedlivý proces zajišťují i ustanovení občanského soudního řádu o možnosti bezplatného zastoupení (§ 30 a 31 OSŘ).

Nedojde-li k poskytnutí soudní ochrany v rámci daného státu (v ČR u soudů ve smyslu hlavy čtvrté Ústavy), je možno v oblasti Rady Evropy (v ČR od roku 1992) dovolat se nadnárodní ochrany základních lidských práv a svobod u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

Právo na soudní ochranu včetně realizace práva na spravedlivý proces je upraveno především v Čl. 90 Ústavy a v Čl. 36 odst. 1 Listiny, který stanoví, že „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“, a dále připouští také možnost domáhat se práv u jiných orgánů. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny. Hlava pátá Listiny uvádí i další práva na soudní a jinou ochranu a upravuje zásady realizace soudní moci.

Právo na ochranu je dále podle Čl. 36 odst. 3 Listiny dáno každému právem na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem (zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti – notářský řád).

Ústavní zásada (Čl. 90), že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy (§ 13 TZ), které jsou předmětem ochrany, je rozvedena v Čl. 39 a 40 Listiny a dále v § 2 písm. b) ZSS. Rozhodnutí o vině a trestu nemůže být ani zákonem svěřeno jinému státnímu nebo nestátnímu orgánu.

Hlavní náplní činnosti Ústavního soudu je ochrana ústavnosti. Rozhoduje především o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, pokud jsou v rozporu s ústavním pořádkem a o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, pokud jsou v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem, popř. o souladu mezinárodní smlouvy podle Čl. 10a a Čl. 49 Ústavy s ústavním pořádkem, a to před ratifikací takové smlouvy.

Dále svojí rozhodovací činností zabezpečuje ochranu práv orgánů samosprávy a na základě stížnosti ústavně zaručeným základním právům a svobodám (Čl. 87 Ústavy).

Správní soudnictví v ČR poskytuje ochranu subjektivním právům veřejnoprávního charakteru fyzických a právnických osob, která je dána rozhodováním zejména o žalobách proti rozhodnutím správních

orgánů, popř. proti jejich nečinnosti a ve věcech volebních, politických stran a politických hnutí. Dále zabezpečuje i ochranu před nezákonným zásahem, či pokynem nebo donucením správního orgánu.

O výkonu soudnictví v činnosti jednotlivých článků soustavy **obecných** soudů hovoříme dále.

Výkon soudnictví ve věcech ústavních, trestních a správních je předmětem výuky práva ústavního, práva trestního a práva správního.

Podmínky a podrobnosti poskytování práva na soudní ochranu upravuje (vedle již zmíněných článků Ústavy) zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, přísedících a státní správě soudů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a dále zákony upravující soudní řízení – OSŘ, TRŘ, SŘS a ZÚS. Uvedené zákony zabezpečují základní právní úpravu ochrany práv v ČR.

Právo na soudní ochranu je upraveno i v mezinárodních dokumentech. Zde můžeme uvést Všeobecnou deklaraci lidských práv (Čl. 8 a 10) přijatou OSN v roce 1948, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Pakt o občanských a politických právech (Čl. 14 odst. 1) a zejména Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (Čl. 6 odst. 1) z roku 1950 (sdělení č. 209/1992 Sb.).

V souvislosti se vstupem do Evropské unie budou přicházet v úvahu i pro ČR další Úmluvy týkající se zejména řízení s cizím prvkem (úmluvy o soudní příslušnosti a výkonu rozhodnutí, či o konkursu). Připomenout je možno i práce na sblížení evropského civilního procesu, o kterém dále v samostatné kapitole.

E. Soudnictví a justice

Širším pojmem než „soudnictví“ je pojem „justice“. Pojmem **justice** (iustitia) je zpravidla někdy obecně označována spravedlnost (konání spravedlnosti), ale nejčastěji je slovem justice označována vedle soustavy soudů i soustava dalších orgánů (právnických povolání) napomáhajících ochraně práva nebo podílejících se na činnosti soudů, které spojuje určitý vztah k výkonu soudnictví.